

---

# Okraje kultury a (bez)meze imaginace: tematický blok věnovaný Vladimíru Boreckému ve Světě literatury

---

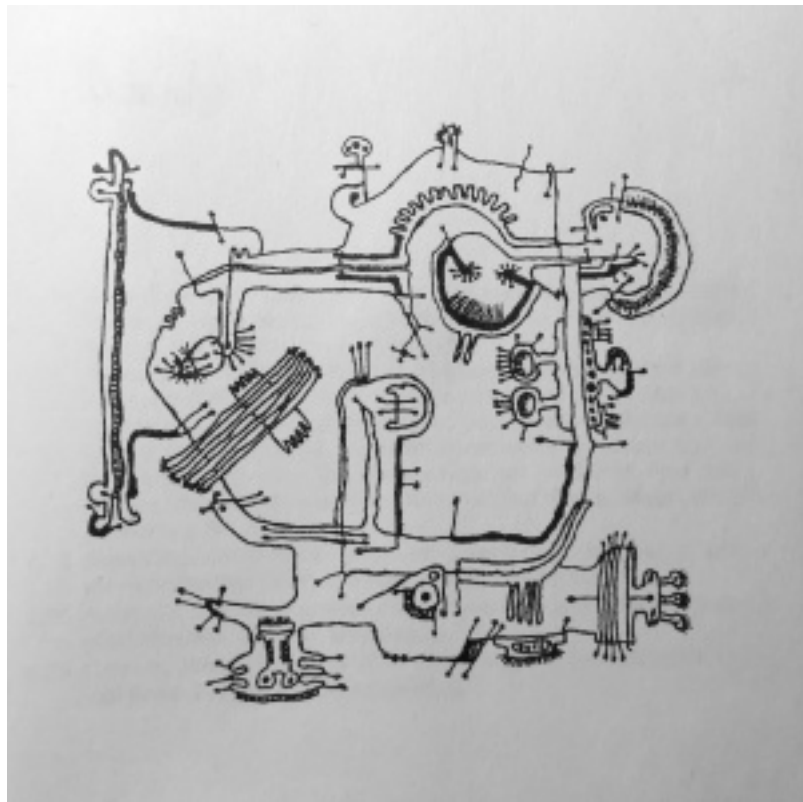
## Hovadina s omokem česenu

*Magor, šílenec a blb jdou do muzea.* Pokud si však pod muzeem představíme solidní, institucionalizovanou vědu, historii, medicínu, umění či jinou oblast lidské kultury, s největší pravděpodobností tuto trojici ihned u vchodu otočí sekuriťáci. Označení *mašíbl*, akronym hrdinů tohoto velice krátkého příběhu, se údajně poprvé objevil na šanonu na Akademii věd, ve kterém byly shromažďovány pseudovědecké výtvoř. V myslu mnohých se však tento pojem pojí s osobou prof. Vladimíra Boreckého (1941–2009), předního českého kulturologa, psychologa, filosofa a teoretika komiky.



V širokém spektru svých badatelských zájmů Vladimír Borecký věnoval nemálo úsilí a času zkoumání právě mašíblu, neboli takových svébytných děl, jež díky své (až příliš) tvůrčí a ludické povaze nezapadají do ustálených kritérií toho, co je vědecké, filosofické nebo umělecké. Mašíbl překračuje hranice institucionalizovaných oborů, nutí své recipienty se neustále ptát „kam to patří a kam spadá?“, vychyluje se, nezapadá, nikdy nepatří do oficiální kultury. Mašíbl lze jen velmi obtížně brát vážně. Avšak Borecký s tím nesouhlasí. V tradici Raymonda Queneaua a André Blaviera a jejich literárních šílenců odmítá mašíbllovská díla zesměšňovat nebo odsuzovat, ba naopak je vyhledává, shromažďuje, třídí a zkoumá. Pátrá po tvůrcích, jež svou nespoutanou kreativitou vytváří díla *nepatřičná* – pátrá po tzv. obzvláštnících.

Mezi obzvláštníky patří například Jakub Hron (dali byste si *hovadinu s omokem česenu* neboli hovězí maso s česnekovou omáčkou?), Jan Lukeš (autor šestnácti umělých jazyků včetně iškovštiny) nebo Václav Svoboda Plumlovský (autor slavného *Chudobínu*). Vladimír Borecký ve svém pátrání po obzvláštnících navazuje na tradici studia literárních šílenců (*les fous littéraires*) založenou Raymondem Queneauem a dále rozvedenou Andrém Blavierem. Oba tyto autoři byli inspirováni patafyzikou Alfreda Jarryho. Cituje Jarryho: „Patafyzika je vědou o pomyslných řešeních, která pouhým náčrtům symbolicky přiznává vlastnosti věcí zahrnutých do jejich možností“.



Mašibl je osobitým typem textu, hodným zájmu a pozornosti, a vyžadujícím vlastní, specifickou teorii interpretace. Tu nabízí například Felix Borecký a nazývá ji „hermeneutikou nepatříčnosti“. Mašibl však není jediným pozoruhodným počinem Vladimíra Boreckého. Zabýval se také teorií komiky, kterou nelze nezmínit. V dialogu se zahraničními myšlenkovými proudy této oblasti, Borecký vytváří pravděpodobně nejdůkladnější a stále velmi inspirativní teorii a typologii komiky v českém prostředí.

Podle Boreckého je v terminologii komiky značný zmatek, jednotlivé termíny jsou často vzájemně zaměňovány či komoleny. Přistupuje k problematice systematicky a v rámci reduktivních a restitutivních teorií vytváří přehled jednotlivých forem, rysů, a příčin vzniku komiky. Ve značné části svých textů věnuje zvláštní pozornost jejím čtyřem hlavním konfiguracím, kterými jsou naivita, ironie, humor a absurdita. Tendenci zájmu Boreckého o jevy okrajové, na hranicích a případně za nimi, sledujeme i v této typologii, kde naivní a absurdní komice náleží největší autorův zájem. Sleduje tak vztahy mezi naivní komickou nevědomostí, „jsem směšný, aniž bych o tom věděl“, a absurdním překročením humoristického sebevšměchu, v němž se skrývá autentičnost.

Dále se Vladimír Borecký věnoval například pojmům imaginace a hra, jež s komikou úzce souvisejí. Všechny tři v sobě nesou společný prvek duplikace, resp. reduplikace, mezi realitou a iluzí. Vytvářené dublety vyvolávající komiku svou (někdy neřešitelnou) inkongruencí podněcují k smíchu. Nebo údivu.

## Kultura a imaginace

Při příležitosti nedožitých 80. narozenin Vladimíra Boreckého byla v listopadu 2021 na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy uspořádána konference *Kultura a imaginace*. Konference si kladla za cíl připomenout jeho myšlení a otevřít prostor pro mezioborovou debatu nad tématy, nastolenými Boreckým, přesahujícími akademicky vymezené humanitní disciplíny. Samozřejmě nebylo v silách dvoudenního programu pokrýt všechna témata z pestrého Boreckého díla – poněkud stranou zůstala například jeho práce na poli psychologie a psychoterapie – avšak hlavním oblastem jeho teoretických počínů, kterými jsou teorie komiky a fenomén mašiblu, byla věnována patřičná pozornost.

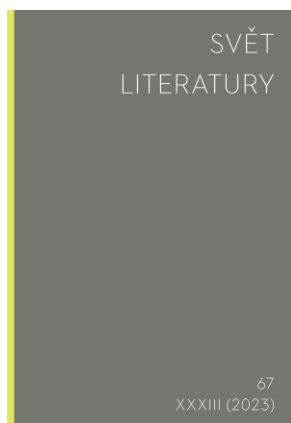


Setkání ve své přátelské a otevřené atmosféře přivítalo několik desítek účastníků. Sešli se zde nejen početní příznivci a pokračovatelé Boreckého díla, ale i kolegové a přátelé tohoto českého kulturologa a filosofa. Celou událost zahájil svou vzpomínkovou reflexí Eugen Brikcius, profesorův přítel a člen legendární *Křížovnické školy čistého humoru bez vtipu*. Teorii komiky se ve svých příspěvcích věnovali Miloš Ševčík, Petr A. Bílek, Ondřej Vinš, Zdeněk Zecpal a v neposlední řadě i Robert Kánocz, jenž inicioval podnětnou diskusi o podstatě naivity a jejího vztahu k absurditě. K fenoménu mašiblu se pak vyjadřovali Felix Borecký, jeden z hlavních organizátorů konference, Ondřej Dadejčík, Mojmír Dostál, Jiří Klouda, Jaromír Typl a Jan Musil, upozorňující na přítomnost odvrácené stránky u – na první pohled – neškodného a hravého jevu mašiblu. Zazněl i další vzpomínkový příspěvek Radima Kopáče. Zakončením konference se stala v mnoha ohledech zajímavá debata o překladech básně *Chudobín* Václava Svobody Plumlovského. Jedná se o iniciativu samotného Vladimíra Boreckého, jejímž cílem je překlad tohoto obzvláštního díla do maximálního počtu jazyků. Díky rozpravě se zkušenými překladateli a překladatelkami do různých – více i méně vzdálených – jazyků a nářečí byly odhaleny překvapivé momenty a problémy, spojené s překladem *Chudobínu*.

Ohlédnutím se zpět lze konstatovat, že konference skutečně ukázala inspirativnost, živost a stále živý zájem o dílo Vladimíra Boreckého, a to díky možnostem navázání, kritického rozvíjení a aplikování jeho teorií a spisů na širokou škálu témat.

## Svět literatury

Z příspěvků konference se zrodil stejnojmenný tematický blok červnového čísla časopisu *Svět literatury*, věnovaný myšlení Vladimíra Boreckého. Vybrané články, podobně jak tomu bylo v případě konference, se soustředí na dva okruhy Boreckého bádání, a to na teorii komiky a teorii mašiblu.



Fenoménu komiky jsou věnovány tři příspěvky. Miloš Ševčík ve svém textu analyzuje čtyři základní konfigurace komiky, věnuje zvláštní pozornost vztahu humoru a absurdity jakožto dvou „nejsofistikovanějších“ forem komična, a také srovnává teorii Boreckého s dalšími významnými teoriemi komiky Jamese Sullyho a Louise Cazamiana. Oproti tomu studie Roberta Kanócze se věnuje vztahu mezi smíchem, komikou a filosofií u Boreckého, a to na pozadí filosofie Martina Heideggera, Eugena Finka či Gillesse Deleuze. Využívá při tom řadu méně známých či dosud nepublikovaných textů Boreckého. Poslední text Ondřeje Vinše je věnován černému humoru – ve snaze vypracovat obecné rysy vystihující tento speciální druh komiky, autor využívá právě strukturní rysy komiky vymezené Boreckým.

Další tři texty se zaměřují na fenomén mašiblu. Felix Borecký se ve svém textu zabývá mašiblem z perspektivy teorie interpretace. Ondřej Dadejík srovnává specifickou povahu mašiblu s oblastí seriózní a společensky uznávané vědy a umění, promýšlí těsně s tím spojený Boreckého koncept „zrcadla obzvláštního“ a vztahuje je k myšlení Johna Deweyho a Alvy Noého. Celý tematický blok uzavírá studie Jaromíra Tyslta, věnovaná spleťmu vztahu Vladimíra Boreckého a Františka Nováka, kterého sám Borecký označoval za „mašibla mašiblů“.



Kromě původních studií byly v časopise zařazeny do rubriky *Dokumenty* osobněji laděné texty, ve kterých se Eugen Brikcius a Jiří Michálek zabývají Boreckého celoživotní zálibou v mašiblu. Nakonec, hned v úvodníku čtenář nalezne dosud nevydaný překlad Plumlovského básně *Chudobín* do sanskrtu od indologa a filosofa Jiřího Holby, vzniklý v závěrečné sekci konference *Kultura a imaginace*.

Pro FHS zpracovala Alena Ivanova, studentka magisterského programu [Elektronická kultura a sémiotika](#).

29. 6. 2023